

7. Kurylova T. N. Pedagogicheskaia podgotovka uchytel'ia v Rossii: ystoriografiia / T. N. Kurylova // Sovetskaya pedagogika. – 1991. – № 11. – S. 81–86.
8. Kushniruk S. A. Tendentsii formirovaniia kategorial'no-ponyatiinogo aparatu vichy'znanoyi dy'dakty'ky' u IX–poch. XVII st.) / S. A. Kushniruk // European humanities studies: State and Society. – Poland-Ukraine. – Vy'p. 4 (III). – 2017. – S. 191–204.
9. Kushniruk S. A. Leksy'ko-funktsional'nyi analiz ponyatiyevo-terminologichny'kh grup vichy'znanoyi dy'dakty'ky' (XVII–XVIII st.) / S. A. Kushniruk // Al'manax nauky'. – 2018. – № 5/2 (14) traven' 2018. – S. 21–27.
10. Lordky'pany'dze D. O. Pedagogicheskoe ucheni'e K. D. Ushynskogo / D. O. Lordky'pany'dze, y'zd. 3. – M. : Uchpedgy'z, 1954. – S. 210.
11. Petrov N. Y'. Akty y' dokumenty, otnosyashhiesya k ystoriy' Ky'evskoi Akademii / N. Y'. Petrov. – K. : Ty'p. Y'. Y'. Chokolova, 1904–1908. – T. I–III (1751–1762). – K., 1905. – XXXVII+533 s. +574 s+463 s.
12. Olesny'czky'j M. Kurs pedagogy'ky': Rukovodstvo dlya zhensky'kh ynstytutov y' gymnazy'j, dlya vysshny'kh kursov / M. Olesny'czky'j. – K. : Ty'p. Korchak-Novy'czkogo, 1887. – Выр. 2: Teoriya obucheniya. – 300 s.
13. Popov. G. Besedy po obshhej dy'dakty'ke : dlya uchytel'sky'kh ynstytutov, uchytel'sky'kh semynary'j, cerkovno-uchytel'sky'kh shkol, duhovny'kh semynary'j y' eparxy'al'ny'kh zhensky'kh uchyl'ny'kh / G. Popov. – Y'zd. 2-e, sushhestvenno y'zmenennoe y' y'spravlennoe. – K. : Ty'p. P. S. Nosenko, 1914. – 192 s.
14. Slovn'k staroukrayins'koyi movy' XIV–XV st. : v 2 t. / ukl.: D. G. Gry'nchy'shy'n, U. Ya. Yedlins'ka, V. L. Karpova [ta in.]. – K. : Naukova dumka, 1977–1978. – T. 2: N-O (5827 sliv) / red. tomu: L. L. Gumez'ka, I. M. Kerny'cz'ky'j. – K. : Naukova dumka, 1978. – 592 s.
15. Sokolov L. Obshhaya dy'dakty'ka / L. Sokolov. – K. : ty'p. I-j Ky'evskoi artely' Pechatnogo dela, 1914. – 189 s.
16. Kushniruk S. Classification of Principles of Education and Teaching Learning Process in Ukrainian Didactics in XXth – the beginning of the XXIst Century: Attempt of Retro Analysis. Intellectual Archive / S. Kushniruk. – Toronto : Shiny Word.Corp. (Canada), 2018. (January/February). Vol. 7. No. 1. PP. 97–107.
17. Kushniruk S. A. Formal-logical analysis of the conceptual and-terminological system of Ukrainian didactics / S. A. Kushniruk // Science and education: trends and prospects: Collection of scientific articles. – Aspekt Publishing of Budget Printing Center, Taunton, United States of America, 2018. – R. 336–341.

Отримано редакцією 28.05.2018 р.

УДК 37.013

DOI 10.31376/2410-0897-2018-2-37-246-252

Марина Юрївна Богомолова,
кандидат педагогічних наук,
докторант кафедри педагогіки, психології й
освітнього менеджменту імені проф. Є. Петухова
Херсонського державного університету,
e-mail: bogomolova-77777@ukr.net

ПРАКТИЧНО-ПЕДАГОГІЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ О. ПОПОВА – ІДЕОЛОГА КОНЦЕПЦІЇ СОЦІАЛЬНОГО ВИХОВАННЯ 20-Х – 30-Х РР. ХХ СТ. В УКРАЇНІ

Стаття розкриває основні етапи життя і діяльності О. Попова (1891–1958) – учителя, педагога, організатора освіти, теоретика системи соціального виховання 20-х – 30-х рр. ХХ ст. в Україні. Зокрема, показано його професійний шлях від учителя до директора Науково-дослідного інституту педагогіки. Доведено, що вчений приділяв постійну увагу питанням поетапних заходів щодо практичної реалізації обґрунтованої (написаної) «Декларації про соціальне виховання дітей» (1920) через різні форми роботи: підготовку педагогічних кадрів; укладання педагогічних часописів; підготовку методичних рекомендацій; роботу дорадчих органів Укрсоцвиху; проведення наукових досліджень тощо.

Ключові слова: соціальне виховання, факультет соціального виховання, практично-педагогічна робота, ідеолого-педагогічна робота, педагогізація вищої освіти.

Постановка проблеми. У контексті реформування сучасної системи освіти, реалізації Закону України «Про освіту» (2017), втілення в життя концепції «Нової української школи» (2016) постала необхідність розроблення і втілення нової стратегії виховання дітей, забезпечення відповідного

сьогоденню розуміння людини та її призначення у житті.

Виклики сучасного соціуму детермінують вимоги до навчання, виховання дітей, що веде до реформування багатьох складових вітчизняної системи освіти. На шляху реалізації цих завдань погляд в історію є доцільним, оскільки сприяє уникненню помилок, виявленню досягнень, розкриває інноваційний потенціал сучасної реформи.

Безумовно, історія розвитку української школи, національної системи освіти пов'язана з педагогічними персоналіями – її творцями. З огляду на це на часі звернення до спадщини вітчизняних педагогів, учених-практиків, діячів освіти і культури минулого, зокрема й тих, чії ідеї, творчі праці, життя й діяльність є актуальними і недослідженими з позиції сьогодення.

У сучасному історико-педагогічному дискурсі набуває все виразнішої актуальності звернення до спадщини педагогів, які стояли біля витоків творення особливої концепції виховання – соціального виховання 20-х – 30-х років ХХ ст. України. Це педагоги радянської доби, наукова спадщина яких містить вагомий просвітницькі, управлінські, національні ідеї, які сприяли творенню власне української освітньо-виховної системи і вивчення яких сприятиме розвитку сучасної теорії та практики освіти, навчання й виховання дітей та молоді. Учені досліджують педагогічні персоналії в контексті історичної ретроспективи, переосмислюють їхню спадщину, інтерпретують авторські ідеї в ракурсі питань сучасності.

До когорти останніх належить і О. Попов – відомий фундатор концепції соціального виховання, учитель, педагог, організатор освіти.

Педагогічна та наукова діяльність Попова впродовж його життя і діяльності (1891–1958) зазнала багатьох кардинальних змін, зумовлених: становленням його наукових інтересів; безпосередньою практичною діяльністю в наукових установах та органах управління освітою і тими історичними процесами, що відбувалися в країні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Результати історіографічного вивчення проблеми свідчать про очевидну зацікавленість науковців творчою спадщиною та педагогічною роботою О. Попова в контексті загального розвитку освіти України через призму таких проблем, як: реформування шкільної освіти в Україні в ХХ ст. (Л. Березівська), взаємостосунки української інтелігенції (педагогів) і влади у 20-х – 30-х рр. ХХ ст. (В. Морочко), розвиток українського шкільництва в Україні у 20-х – 30-х рр. ХХ ст. (О. Сухомлинська); життя і діяльність О. І. Попова як дослідження педагогічної персоналії (Т. Самоплавська); діяльність українських урядів, органів управління освітою досліджуваного періоду. Окремі аспекти творчої спадщини О. І. Попова представлено на сторінках журналів у публікаціях зарубіжних авторів [1].

Мета статті. Незважаючи на окремі праці з вивчення творчої спадщини, життя і діяльності О. І. Попова, педагогічна, наукова, та управлінська (організаційно-педагогічна) діяльність останнього до сьогодні не отримала об'єктивної аналітичної оцінки в контексті визнання його як ідеолога системи соціального виховання 20-х – 30-х рр. ХХ ст. в Україні, що і визначило мету нашої публікації. Тим більше, що концепцію соціального виховання цього історичного періоду – розвитку української системи освіти ми розглядаємо у своїх дослідженнях як феномен.

Виклад основного матеріалу. Формування педагога як особистості припало на досить складний період вітчизняної історії – кінець ХІХ – середину ХХ ст., коли країна пережила досить різні етапи модернізації всіх сфер життя за різних урядів, заклала основи української державності та національної системи освіти.

Життя, діяльність, науково-творча спадщина О. Попова безпосередньо пов'язана зі школою, освітою, педагогікою, соціальним вихованням [2, с. 2263–2264].

З архівних матеріалів перед нами постає людина, яка постійно працювала над собою, мала ґрунтовну освіту, переймалася проблемами суспільно-політичного життя країни, глибоко вникала й вирішувала поставлені завдання, була організатором і керівником освітніх установ та закладів. Його життя – роки напруженої праці, пошуку дискусій, досягнень і поразок, підйомів і падінь [3].

Після завершення навчання у Харківському університеті (1915) займається літературною роботою під керівництвом пр. Сумцова М. Ф. (навчаючись на медичному факультеті, додатково вивчав літературу і філологію, що, безумовно, в подальшому дало йому можливість писати наукові тексти) і починає працювати викладачем літератури, психології та історії Харківської чоловічої гімназії Радіонової. З середини 1916 до середини 1919 року очолював її педколектив (гімназія була приватна). О. Попов за сумісництвом працював і в інших харківських гімназіях, викладаючи ті ж самі предмети, що і в гімназії Радіонової.

Викладацька робота, занурення в питання освіти вирішили його життєвий шлях та професійну діяльність. Політичні події в Україні восени 1917 року, їх вплив на розвиток вітчизняного шкільництва

(українізація) позначилися на політичній і професійній орієнтації О. Попова і на початку 1918 року він переходить на роботу в гімназію ім. Б. Грінченка (українську) викладачем української мови, а з середини 1919 по 1921 рік очолює її – стає директором. На початку 1920 року його призначають консультантом, а потім і штатним співробітником Наркомосвіти УСРР, де він активно займається українізацією шкіл і закладів освіти. У цей період п'ять шкіл м. Харкова переходять на українську мову навчання. Їм присвоюються імена відомих українських письменників: І. Котляревського, Т. Шевченка, І. Франка, М. Коцюбинського та Л. Українки.

Відповідно до завдань Наркомосу УСРР щодо реформування освітньої галузі, виокремлення концепції соціального виховання О. Попов проводить реорганізацію і очолюваної ним гімназії ім. Б. Грінченка: поділяє її на дві школи – молодших і старших класів. На базі першої створює трудову школу (ім. Б. Грінченка), а на базі другої – педагогічні курси ім. Г. Сковороди. (Цей навчальний заклад він передає у 1922 р. М. Ф. Сулімі).

Працюючи безпосередньо на викладацькій роботі, будучи організатором шкіл і гімназій, він постійно залучався до роботи громадських педагогічних об'єднань: 1916 р. – член ради Харківського педагогічного товариства, організатор педологічного музею в Харкові. У цей період О. Попов починає активно займатися вивченням основ педології – комплексної науки про дитину, яка мала практично орієнтований характер і ставила завдання всебічного вивчення дитини та створення цілісного уявлення про її життя і психічний розвиток.

Звернення О. Попова до педології було пов'язане з тим, що саме в ці роки вона посідала провідне місце у вченні про дитину. У її парадигмі працювало багато українських і зарубіжних учених – О. Залужний, П. Моложавий та інші, які поклали на цю науку дуже великі надії в контексті дослідження закономірностей розвитку дитини. Ним було написано низку праць з педології: «Про організацію педологічного музею» (1916), «Аналіз праці доктора Горіневського про анатомо-фізіологічні основи фізичного розвитку дитини» (1917), «К. Д. Ушинський як педолог» (1917). Питанням педології була приділена велика увага в доповіді «Школа дії на підвалинах педології» (1919), з якою він виступив на засіданні Харківського медичного товариства [4].

До питань принципів розвитку і значення педології О. Попов активно долучився під час дискусії на педагогічному з'їзді у Харкові.

Українська революція і виснажлива громадянська війна на початку ХХ ст. з постійними змінами форм влади, урядів, керівних органів управління освітою, навчанням і вихованням – усе це не обійшло стороною і О. Попова. Він продовжував працювати на освітянській ниві у відділах організації народної освіти, займатися теоретичними питаннями педології, читати курс лекцій з педології на літніх педагогічних курсах у Харкові. У 1919 році керував науково-педагогічним відділом Харківського губвідділу освіти. А з 1920 року очолював відділ соціального виховання губнаросвіти, а згодом став завідувачем відділу науки Головоцвиху Наросвіти УСРР за запрошенням Г. Гринька – наркома освіти УСРР (1920–1922 – роки роботи на посаді).

Аналіз праць сучасних учених-дослідників його життя, діяльності, наукової спадщини, його архівних справ, нормативних документів, прийнятих урядом України з питань освіти, зокрема соціального виховання в цей період, свідчить, що О. І. Попов був головним генератором ідеї соцвиху в Україні.

Свідченням цього є весь його професійний шлях на різних освітянських посадах (від учителя до першого директора ІНДПУ). Наукові праці, статті, окремі видання («Порадник із соціального виховання дітей»), документи та матеріали, що належать його перу, або вийшли друком за його редагування, дають підстави стверджувати, що соціальне виховання в його обґрунтуванні й реалізації – особливий педагогічний феномен який виокремився в силу особливих обставин формування і розвитку української освітньої політики 20-х – 30-х років ХХ ст. Попов брав безпосередню участь у розробленні, обґрунтуванні та утвердженні основних принципів та ідей соціального виховання у «Декларації Наркомосвіти про соціальне виховання дітей» (друковане видання – липень 1920) [5]. Варто зазначити, що він був не тільки творцем та ідеологом цієї концепції, а й доклав чимало зусиль до її практичної реалізації (утілення в практичну діяльність).

Ідеї соцвиху, шляхи, форми і методи, які запропонував О. Попов, відповідали вимогам часу, коли в результаті зміни влади (урядів), військових дій у країні, розрухи і голоду на вулицю великих міст було викинуто юрби безпритульних дітей. У «Декларації», окрім критики школи «минулого», яка принижувала роль школи та сім'ї у вихованні дітей та молоді, наголошувалося на новому «ідеальному плані виховання – соціального виховання і на найвищій формі організації дитячого життя – дитячого будинку» [6]. У питаннях приниження (заперечення) ролі школи та сім'ї у вихованні дітей у самій «Декларації», у виступах керівників Наркомосу УСРР того періоду, у позиції самого Попова простежується не тільки відповідь на виклики часу, на соціально-економічну ситуацію в Україні, а також намагання (прагнення)

діяти за новими ідеологічними вимогами початку 20-х років ХХ ст. в країні. Адже багатьма дослідниками розвитку освіти в Україні цього періоду доведено, що реформування освітньої системи відбувалося на ідеологічних принципах більшовицької доктрини соціалістичного перетворення суспільства (Л. Березівська, О. Сухомлинська та ін.). У цьому і полягала основна причина появи концепції соціального виховання. Її не можна просто зводити до принципів соцвиху, до лише насаджування дитячих будинків які, до речі, нав'язувалися у радянській системі виховання 50-х років ХХ ст. і проти яких наполегливо виступав В. Сухомлинський, за що його діяльність і спадщина піддавалися жорстокій критиці і несприйняттю з боку урядовців і окремих освітніх діячів [7]. Життя підтвердило, що перебування дитини в дитячому будинку – крайній захід, безвихідь, а сім'я – основа виховання, природне середовище.

За редакцією О. Попова вийшов з друку черговий метеорологічний часопис [8]. Він безпосередньо писав для таких постійних збірників науково-методичний матеріал постанов із соціального виховання впродовж 20-х років ХХ ст.

Прийняття «Декларації» (1920), «Кодексу законів про освіту в УСРР» (1922), інших постанов уряду з питань реформування освіти в Україні, реалізації концепції соціального виховання вимагало як подальших теоретичних напрацювань, так і організаційно педагогічного забезпечення, в якому чільне місце відводилося кадрам, підготовці вчителів, зокрема на факультетах соцвиху. Саме О. Попов започаткував такий перший факультет у ХІНО та у 1921–1924 році був його незмінним деканом. У своїй статті «Факультет соціального виховання Харківського ІНО» (1922) він розкрив історію створення, мету, завдання, форми роботи факультету [9].

Факультет працював за «Навчальним планом соцвиху» ІНО [10], який було укладено ще у вересні 1921 р., а у жовтні 1921 року відбулося перше засідання факультету соцвиху [11].

План соцвиху передбачав:

- підготовку високоосвіченого педагога, спроможного задовольнити світоглядні вимоги дитини;
- виховання «педагогічного мистецтва» у майбутнього вихователя;
- озброєння педагога науково-методичними підходами до дитини і дитячого колективу.

Головне завдання факультету, за визначенням самого О. Попова, полягало у вихованні нового педагога, пройнятого ідеєю виховання дітей відповідно до нової ідеологічної парадигми розвитку країни. За Поповим, «педагог-соцвісник» – педагог-колективіст, організатор дитячого колективу. Провідною ідеєю роботи 13 кафедр факультету був «педоцентризм», а не «академізм». Робота спрямовувалася на педагогізацію знань, на посилення ролі педагогіки, психології у підготовці вчителя. Центральне місце в роботі належало кафедрі соціального виховання, яку також очолював О. Попов, будучи деканом і професором ХІНО. Такий підхід надзвичайно важливий і сьогодні, в період реформування педагогічної освіти. Саме науки про виховання і навчання дитини повинні посісти провідне місце в системі вищої професійної педагогічної освіти. На жаль, сьогодні в навчальних планах педагогіка і психологія не розглядаються в блоці професійно орієнтованих, особливо у класичних університетах, що сприяє подальшому зменшенню прикладних дисциплін, які розкривають сучасні технології навчання, а особливо виховання дітей та молоді. Хоча форми виховної роботи з батьками, позакласна та позашкільна робота виявляються найбільш складними, що вимагає належної педагогічної підготовки.

Перенесення ідей 20-х років щодо підготовки вчителя можливе і необхідне, а з огляду історичної ретроспективи ще й вкрай важливе. А принцип педоцентризму в системі підготовки вчителя в класичних університетах, обґрунтований О. Поповим, вимагає вивчення і реалізації відповідно до змісту навчальної освіти.

Він наполегливо втілював свої напрацювання щодо підготовки соціальних вихователів, його праця отримувала високу оцінку серед студентів, колег, управлінців освітою різних рівнів. Так, у довідці, підготовленій Колегією Головоцвиху НКО УСРР (членом колегії якої він був), щодо його роботи зазначається: «Праця т. Попова в Головоцвихові характеризується як діяльність одного з активних піонерів системи соцвиху Укрнаросвіти» [10, с. 71]. А полягала вона протягом 4,5 років у загальному керуванні (разом із іншими співробітниками) науково-педагогічною роботою в УСРР по лінії соціального виховання, особистому виконанню науково-педагогічних завдань і доручення Колегії Наркомосвіти, Головоцвиху та Наукпедкому, редагуванні й рецензуванні педагогічних видань Головоцвиху.

Зокрема, варто відзначити такі праці О. Попова як співробітника Головоцвиху:

а) написав «Декларацію соцвиху» та «Декларацію прав дитини», що лягли в основу системи соціального виховання [6];

б) редагував різні збірники та часописи з багатьох проблем соціального виховання, зокрема «Порадник із соціального виховання»;

в) виголошував основні (важливі, актуальні) промови на Всеукраїнських педагогічних зібраннях з актуальних питань реалізації освіти;

г) очолював різні державні комісії та комітети Наркомосу УСРР з питань навчання та виховання дітей у тогочасних умовах розвитку України.

Отже, архівні документи з життя й діяльності О. Попова, його наукові праці, виступи на парадах і з'їздах з питань освіти не викликають сумніву в тому, що він був одним із провідних ідеологів, теоретиків соціального виховання в Україні. Також ці матеріали підтверджують, що саме він був автором «Декларації» та «Порадника», які перевидавалися по декілька разів.

Він постійно займався практично-педагогічною та ідеолого-педагогічною діяльністю, про що свідчать його власний аналіз, архівні матеріали [14].

Великих зусиль педагог доклав до створення УНДПУ, був його першим директором, завдання і мету виклав у доповіді «Організація Всеукраїнського інституту педагогіки» на пленумі Держнаукметодкому та Укрголовнауки (23 січня 1926 р.). Відкриття інституту пояснював необхідністю реалізації «певної єдиної марксистської лінії» у системі виховання та освіти в Україні [15].

Визначив, що інститут має бути Центральною науковою педагогічною установою.

У своїй публікації [14] педагог у журналі «Шлях освіти» педагог конкретизує мету роботи: «...всебічне вивчення педагогічного процесу по всіх галузях народної освіти й підготовки наукових робітників у галузі педагогіки» [15].

Відділи інституту відповідали завданням реформування освіти в Україні, реалізації завдань соціального виховання. Так, у 1929 р. були відділи соціального виховання, професійної освіти та політичної освіти. Про актуальність досліджуваних на той час проблем свідчать і назви відповідних секцій інституту: науки про поведінку, історії педагогіки та систем освіти, санітарної педагогіки, педагогіки мистецтв та ін. Діяльність інституту мала умови для проведення різних досліджень аспірантами, зокрема в лабораторії експериментальної педагогіки в науковій бібліотеці. Заклад мав власний друкований орган – «Український вісник експериментальної педагогіки та рефлексології». О. Попов, будучи директором інституту, очолював відділ соціального виховання («найстаріший і найчисленніший відділ» за визначенням О. Попова) і секцію історії педагогіки та системи освіти.

У той час в інституті працювали відомі українські вчені, фундатори вітчизняної системи освіти і виховання дітей. Це керівник секції дидактики і методики шкільної праці проф. Дяков; секції дошкільництва – Гендрихівська, передшкільництва – Лівшина, колективознавства – проф. Залужний, педагогіки особистості – проф. Соколянський.

Вони заклали основи наукових досліджень з педагогічних проблем, які і сьогодні є актуальними, малодослідженими в контексті історичної ретроспективи.

Починаючи з 30-х років, життя педагога змінилося за певних ідеологічних обставин. Зміни курсу в освітній політиці країни, втілення програми ідеологізації всієї системи виховання нового покоління. Цей період життя і діяльності О. Попова, на нашу думку, є малодослідженим в історико-педагогічних працях та в більшості своїй розглядається істориками в контексті вивчення причин і наслідків політичного терору в Україні (1929–1941), зокрема і педагогів, науковців, організаторів народної освіти.

Самі ж педагогічні ідеї, напрацювання, політична позиція О. Попова, починаючи з 30-х років, може бути предметом подальшого дослідження і висвітлення.

Висновки. Отже, наш науковий пошук показав, що життя, діяльність, наукова спадщина О. Попова були спрямовані на розвиток національної системи освіти, навчання і виховання дітей в 20-х – 30-х рр. ХХ ст. в Україні. Зокрема, він є ідеологом концепції соціального виховання, її теоретичним розробником. Багато праць О. І. Попова періоду 1920–1925 рр. було присвячено темам соціального виховання: «Соціальне виховання – захист дітей» (1920), «Соціальне виховання – справа всього робітничого класу» (1921), «Соціальне виховання і селянка» (1921), «Підготовка робітників соцвиху» (1920), «Дитячий будинок ім. Т. Шевченка» (1922), «Факультет соціального виховання Харківського ІНО» (1922), «Етапи соціального виховання» (1922), «Дитячий рух в системі соціального виховання» (1924), «Проблема підготовки соцвихника» (1924), «Жовтневі досягнення соцвиху» (1924), «Соцвих і праця з дітьми» (1924). Назви цих праць свідчать про те, які педагогічні проблеми розглядалися як складові соціального виховання, які форми роботи використовувалися, які перспективи розвитку намічались, а в цілому вони підтверджують, що О. Попов цими питаннями займався постійно, поетапно, покроково і системно.

Уся його практично-педагогічна праця та ідеолого-педагогічна діяльність була спрямована на реалізацію концепції соціального виховання через систему підготовки педагогічних кадрів на створеному ним факультеті соціального виховання ІНО, роботу в дорадчих органах Соцвиху та Наркомосу УСРР, проведенні наукових досліджень в УНДПІ, виступах на педагогічних нарадах та з'їздах з проблем реалізації концепції соціального виховання, в численних публікаціях, рекомендаціях, часописах (найважливішим із яких був «Порадник із соціального виховання дітей» (1921, 1923, 1925).

Окремою публікацією може бути аналіз і розкриття його наукового доробку, який досить багатогранний та містить праці різного характеру.

Список використаних джерел та літератури

1. Хиллинг Г. А. И. Попов (1891–1958) / Г. Хиллинг // Прометей Макаренко и «главбоги» Педолимна : Соколянский, Залужный, Попов. – Марбург, 1997. – 202 с.
2. Енциклопедія Українознавства. Словникова частина. – Париж – Нью-Йорк, 1970. – Т. 6.
3. УДАВО України – Ф. 166. – Оп. 12. – Спр. 6120. – Арк. 24, 45–46; Спр. 1102. – Арк. – 320.
4. Декларація Наркомосвіти УСРР про соціальне виховання дітей (1.07.1920) // Пролет. освіта (Вінниця). – 1921. – № 1. – с. 148.
5. Розвиток народної освіти і педагогічної науки в УРСР 1917–1957 // Наукові записки. Серія педагогіки. – Т. VI. – К., 1957. – с. 148.
6. Українська педагогіка в персоналіях: у 2-х кн. 2 : навч. посібник / За ред. О. В. Сухомлинської. – К. : Либідь, 2005. – 552 с.
7. Порадник по соціальному вихованню дітей. Вип. 1. – Х., 1921. – 134 с.
8. Попов А. Факультет соціального виховання. Харківського ІНО / А. Попов // Путь просвещения. – 1922. – № 2. – С. 215–244.
9. Соціальне виховання. Орган Гловсоцвоса УССР. – 1922. – № 1. – С. 71–80.
10. Історія Академії наук України (1918–1923) : зб. документів та матеріалів. – К., 1993. – С. 535.
11. ЦДАВО України. – Ф. 166. – Оп. 12. – Спр. 6120. – Арк. 11 – 11 зв. Арк. 11.
12. Народний учитель (Тижневий додаток). – 1930. – С. 30.
13. Український науково-дослідний інститут в Харкові // Шлях освіти. – 1929. – № 8–9. – С. 131–137.
14. Шлях освіти. – 1927. – № 12. – С. 139.
15. УДВО України. – Ф. 166. – Оп. 1. – Спр. 1120. – Арк. 321.

Марина Юрьевна Богомолова,

кандидат педагогических наук,
докторант кафедры педагогики, психологии и
общеобразовательного менеджмента
имени проф. Е. Петухова
Херсонского государственного университета,
e-mail: bogomolova-77777@ukr.net

**ПРАКТИЧЕСКИ-ПЕДАГОГИЧЕСКАЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ А. ПОПОВА – ИДЕОЛОГА
КОНЦЕПЦИИ СОЦИАЛЬНОГО ВОСПИТАНИЯ 20-Х –30-Х гг. XX СТ. В УКРАИНЕ**

Статья раскрывает основные этапы жизни и деятельности А. Попова (1891–1958) – учителя, педагога, организатора образования, теоретика системы социального воспитания 20-х – 30-х гг. XX в. в Украине. В частности, показан его профессиональный путь от учителя до директора Научно-исследовательского института педагогики. Доказано, что ученый уделял постоянное внимание вопросам поэтапных мероприятий по практической реализации обоснованной (написанной) «Декларации о социальном воспитании детей» (1920) через различные формы работы: подготовку педагогических кадров; учреждение педагогических журналов; подготовку методических рекомендаций; работу совещательных органов Укрсоцвоса; проведение научных исследований и т. д.

Ключевые слова: социальное воспитание, факультет социального воспитания, практически-педагогическая работа, идеолого-педагогическая работа, педагогизация высшего образования.

Marina Bogomolova,

Candidate of pedagogical Sciences,
Doctorate in the department of Pedagogy,
Psychology and Educational Management,
Professor. E. Petukhova Kherson state University,
e-mail: bogomolova-77777@ukr.net

**PRACTICAL AND PEDAGOGICAL ACTIVITY OF O. POPOV – THE IDEOLOG OF THE CONCEPT
OF 1920's - 1930's SOCIAL EDUCATION IN UKRAINE**

Introduction. The article reveals the main stages of life and activity of O. Popov (1891-1958) – the teacher, pedagogue, organizer of education, theorist of social education system in Ukraine in 1920's - 1930's. In

particular, his professional path from the teacher to the director of the Research Institute of Pedagogy is shown. It is proved that the scientist paid constant attention to the issues of step-by-step measures concerning the practical implementation of the substantiated (written) «Declaration on the social upbringing of children» (1920) through various forms of work: training of teaching staff; pedagogical journals; preparation of methodical recommendations; the work of the advisory bodies of Ukrsotsvich; carrying out scientific researches, etc.

Purpose. Despite the individual works on the study of the creative heritage, life and work of O. I. Popov, the pedagogical, scientific, and managerial (organizational and pedagogical) activity of the latter has not yet received an objective analytical assessment in the context of recognition as an ideologue of the system of social education 20 -h - 30's of the twentieth century. in Ukraine, which determined the purpose of our publication. Moreover, we consider the concept of social education of this historical period, the development of the Ukrainian system of education, as a phenomenon in our studies.

Methods. The following research methods were used to achieve the goal: the historiographical analysis of historical and pedagogical, psychological and pedagogical literature, analysis, synthesis and synthesis of archival materials.

Results. Consequently, our scientific research showed that life, activity, and scientific heritage of Popov was aimed at the development of the national system of education, training and upbringing of children in the 20's and 30's of the 20th century. in Ukraine. In particular, he is an ideologue of the concept of social education, its theoretical developer.

The very same pedagogical ideas, developments, political position of O. Popov since the 1930s may be the subject of further study and coverage.

Originality. The concept of social education of this historical period - the development of the Ukrainian system of education, we consider in their studies as a phenomenon.

Since the 1930s, his life had changed in certain ideological circumstances, due to changes in the course in the educational policy of the country, implementation of the new educational system's ideologizing program of new generation. This period of life and activity of Popov is, in our opinion, poorly researched in historical and pedagogical works, mostly considered by historians in the context of studying the causes and consequences of political terror in Ukraine (1929-1941), including teachers, scholars, organizers of public education.

Conclusion. All of his practical pedagogical work and ideological, pedagogical activity was aimed at realization of the concept of social education through the system of pedagogical staff training at the Faculty of Social Education of the Institute of Social Sciences, presentations at pedagogical meetings and congresses on the implementation of the concept of social education, in numerous publications, recommendations, periodicals (the most important of which was the Social Instruction Advisor Children (1921, 1923, 1925).

Key words: social education, faculty of social education, practical-pedagogical work, ideological-pedagogical work, pedagogy of higher education

References

1. Xy'ly'ng G. A. Y'. Popov (1891–1958) / G. Xy'ly'ng // Prometej Makarenko y' «glavbogy» Pedoly'mna : Sokolyansky'j, Zaluzhnyj, Popov. – Marburg, 1997. – 202 s.
2. Ency'klopediya Ukrayinoznavstva. Slovny'kova chasty'na. – Pary'zh – N'yu-York, 1970. – T. 6.
3. UDAVO Ukrayiny' – F. 166. – Op. 12. – Spr. 6120. – Ark. 24, 45–46; Spr. 1102. – Ark. – 320.
4. Deklaraciya Narkomosvity' USSR pro social'ne vy'xovannya ditej (1.07.1920) // Prolet. osvita (Vinny'cya). – 1921. – № 1. – s. 148.
5. Rozvy'tok narodnoyi osvity' i pedagogichnoyi nauky' v URSR 1917–1957 // Naukovi zapy'sky'. Seriya pedagogiky'. – T. VI. – K., 1957. – s. 148.
6. Ukrayins'ka pedagogika v personaliyax: u 2-x kn. 2 : navch. posibny'k / Za red. O. V. Suxomly'ns'koyi. – K. : Ly'bid', 2005. – 552 s.
7. Poradny'k po social'nomu vy'xovannyu ditej. Vy'p. 1. – X., 1921. – 134 s.
8. Popov A. Fakul'tet socy'al'nogo vosp'y'tany'ya. Xar'kovskogo Y'NO / A. Popov // Put' prosveshheny'ya. – 1922. – № 2. – S. 215–244.
9. Social'ne vy'xovannya. Organ Glovsoczvosa USSR. – 1922. – № 1. – S. 71–80.
10. Istoriya Akademiyi nauk Ukrayiny' (1918–1923) : zb. dokumentiv ta materialiv. – K., 1993. – S. 535.
11. CzDAVO Ukrayiny'. – F. 166. – Op. 12. – Spr. 6120. – Ark. 11 – 11 zv. Ark. 11.
12. Narodny'j uchy'tel' (Ty'zhnevny'j dodatok). – 1930. – S. 30.
13. Ukrayins'ky'j naukovo-doslidny'j insty'tut v Xarkovi // Shlyax osvity'. – 1929. – № 8–9. – S. 131–137.
14. Shlyax osvity'. – 1927. – № 12. – S. 139.
15. UDVO Ukrayiny'. – F. 166. – Op. 1. – Spr. 1120. – Ark. 321.

Отримано редакцією 28.05.2018 р.